

УДК 332.3:502.33

Аналіз ефективності управління земельними ресурсами

Ясінецька І.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Подільського державного аграрно-технічного університету

У статті обґрунтовано теоретико-методичні підходи аналізу ефективності управління земельними ресурсами. Цей підхід передбачає використання інтегрального показника, який враховує систему еколого-економічних параметрів, що дають змогу органам державної та місцевої влади, а також суб'єктам господарювання приймати адекватні управлінські рішення й забезпечувати збалансоване землекористування.

Ключові слова: раціональне управління земельними ресурсами, земельні ресурси, правова база, законодавство, кадастр, оцінка землі, особливості управління, інтегральний показник.

Ясинецкая И.А. АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ РЕСУРСАМИ

В статье обоснованы теоретико-методические подходы анализа эффективности управления земельными ресурсами. Этот подход предусматривает использование интегрального показателя, который учитывает систему эколого-экономических параметров, позволяющих органам государственной и местной власти, а также субъектам хозяйствования принимать адекватные управленческие решения и обеспечивать сбалансированное землепользование.

Ключевые слова: рациональное управление земельными ресурсами, земельные ресурсы, правовая база, законодательство, кадастр, оценка земли, особенности управления, интегральный показатель.

Yasinetska I.A. ANALYSIS OF EFFICACY OF LAND MANAGEMENT

In the article the theoretical and methodological approaches to the analysis of land management. This approach involves the use of an integral index, which takes into account the system of environmental and economic parameters to enable bodies of state and local authorities, as well as business entities to take adequate management decisions and ensure a balanced land use.

Keywords: sustainable management of land resources, land resources, legal framework, legislation, cadaster, land valuation, management features, integral indicator.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективність управління на будь-якому рівні в кінцевому підсумку виявляється в досягненнях виробничо-господарської та фінансової діяльності об'єктів управління щодо затрачених ресурсів з урахуванням якості продукції та послуг. Тому її рекомендується визначати шляхом порівняння відповідних критеріїв, показників і нормативів ефективності до початку і після реалізації заходів, пов'язаних зі зміною форм і вдосконаленням методів управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення проблеми ефективності управління земельними ресурсами та нормативно-правового забезпечення цього процесу зробили зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як А.М. Третяк, Г.Е. Бистров, Д.С. Добряк, С.І. Дем'яненко, О.В. Кірейцева та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є оцінювання та аналіз ефективності управління земельними ресурсами в сільському госпо-

дарстві та визначення на цій основі пріоритетних напрямів ефективного землекористування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на те, що земельні ресурси є природним об'єктом, а також об'єктом земельних відносин, ефективність управління землями сільськогосподарського призначення пропонуємо поділити на екологічну та економічну. Екологічна ефективність характеризує створені завдяки управлінню умови збереження земельних ресурсів та інших елементів навколишнього природного середовища та їх поліпшення, відтворення родючості ґрунтів, запобігання процесам деградації земель, водної ерозії, дефляції, погіршення культуртехнічного і меліоративного стану та припинення цих і інших негативних явищ. Економічна ефективність враховує результативність заходів з управління землями сільськогосподарського призначення у вартісному вираженні [7]. Її можна виразити як відношення вартісної оцінки результатів до вартісної оцінки витрат

ресурсів за весь період здійснення заходів з урахуванням чинника часу. Цей процес повинен забезпечуватися обов'язковим виконанням екологічних і соціальних вимог, які також оцінюються як супутній економічний ефект чи витрати. До економічної ефективності варто віднести й соціально-економічні параметри, що проявляються у досягненні визначених показників, встановлених цілями управління земельними ресурсами, і відображають поліпшення якості життя та охорони здоров'я сільського населення, а також характеризують підвищення рівня сталого розвитку сільських територій, рівень продовольчої безпеки, інноваційної активності, соціальної справедливості під час перерозподілу земель.

В умовах загострення екологічної ситуації еколого-економічну ефективність управління земельними ресурсами потрібно розглядати в аспекті їх раціонального використання та збереження природного стану. Це актуалізує проблеми підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням їхнього якісного стану, ініціює розробку теоретичних і практичних основ раціонального використання земель.

Економічна ефективність використання землі у вузькому сенсі – це порівняння отриманих результатів з площею або вартістю землі. У широкому сенсі ефективність використання землі проявляється не тільки в збільшенні результатів сільськогосподарського виробництва, а й у зниженні витрат, підвищенні родючості ґрунту, якості продукції, а також дотриманні екологічних умов виробництва.

З розвитком нових форм господарювання і методів організації території на перший план висувуються питання встановлення критеріїв визначення ступеня раціональності використання земельних ресурсів з урахуванням екологічних вимог [6]. У теорії ефективності розрізняють поняття «критерії» і «показники». Критерії ефективності характеризують її якісний бік, відповідність результату діяльності тим цілям, які визначають цю діяльність. Кількісний вираз ступеня цієї відповідності проявляється в показниках ефективності. Такими показниками можуть виступати віддача кожного гектара, зниження витрат на виробництво продукції, а також показники доходу та підвищення родючості ґрунтів.

З огляду на суспільний інтерес, критерій ефективності використання землі полягає в задоволенні потреб населення в сільськогосподарській продукції через вітчизняне виробництво. Щодо економічних інтересів

виробників, критерій ефективності полягає в отриманні максимуму прибутку на одиницю вкладеного капіталу, а економічних інтересів споживачів – у поліпшенні якості та зниженні цін на продукцію.

Нині в науці сформувалася думка, згідно з якою не можна обмежуватися критеріями тільки економічної ефективності. Це особливо актуально для сільського господарства, що є складною еколого-економічною системою, в якій тісно переплітаються економічні, екологічні, соціальні та біологічні процеси. Тобто важливими критеріями ефективності раціонального сільськогосподарського землекористування є також забезпечення комплексного використання ґрунтових, агрокліматичних, геоботанічних та інших природних чинників (властивостей землі) у відтворювальному процесі з найбільшою віддачею.

Пріоритетність того чи іншого критерію ефективності залежить від конкретних умов господарювання, рівня розвитку продуктивних сил. Застосування критеріїв еколого-економічної ефективності дає можливість надати оцінюванню форм землекористування комплексного змісту (рис. 1). Ці критерії створюють обмеження для методів отримання прибутку або доходу від користування землею як природним ресурсом, а також надають змогу сформувати систему раціонального і одночасно збалансованого землекористування.

Аналіз матеріалів та літератури [3; 4; 7] дає змогу зробити такий висновок: нестійкість вибору критеріїв ефективності використання землі спричинено змішуванням факторіальних і результативних показників. Факторіальні показники, що відображають зміни в структурі земельних угідь і капітальних вкладень, надають можливість оцінити ступінь раціональності та інтенсивності використання земельного фонду, а також розробити комплекс заходів зі збільшення обсягів сільськогосподарської продукції.

Однак, на нашу думку, для оцінювання ефективності використання земельних ресурсів доцільніше використовувати результативні показники, до складу яких повинні входити: натуральні показники, що характеризують вихід продукції на одиницю земельної площі, а також приріст продукції за певний період на одиницю площі; економічні показники – вартість валової продукції з 1 га землі, на 1 грн основних фондів, собівартість 1 ц продукції, вихід валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь тощо; якість земельних ресурсів, агроекологічні показники. Слід

наголосити, що між факторіальними і результативними показниками існує взаємозалежність. Крім того, показники раціональності та ефективності використання землі не є тотожними поняттями, оскільки перші істотно впливають на ефективність використання землі.

Загалом, обґрунтовуючи критерії еколого-економічного оцінювання антропогенного впливу, необхідно зважати на базисні положення взаємодії економічної та екологічної підсистем, які визначають інтереси суспільства й інтереси суб'єкта господарювання [4]. Критерії для оцінювання взаємодії економічної та екологічної підсистем мають відображати найповнішу сукупність взаємодій, що втілює економічні й екологічні цілі.

Розглянувши різні методики [2–5] розрахунку ефективності сільськогосподарського землекористування, сформовано комплекс еколого-економічних показників, що застосовуються для оцінювання ефективності використання та управління земельними

ресурсами. Попереднє прийняття рішень формування їх альтернативних варіантів повинне також враховувати принцип комплексності. Для цього до кожного з розглянутих варіантів мають входити організаційно-територіальні, виробничо-технічні, структурні, інвестиційні тощо рішення; групи заходів, що широко застосовуються для підвищення ефективності використання земель в процесі сільськогосподарського виробництва.

Реалізація запропонованого методичного підходу складається з трьох етапів. Перший етап характеризується збором необхідної для оцінювання інформації. Спочатку проводиться кластеризація за територіальною ознакою (регіони, райони, зони тощо). З метою порівняння різних за структурою сільськогосподарських угідь необхідно перевести сінокоси і пасовища в умовні орні землі. Для порівняння натуральної продуктивності земельних угідь врожайність сільськогосподарських культур переводиться в зернові одиниці. Для форму-

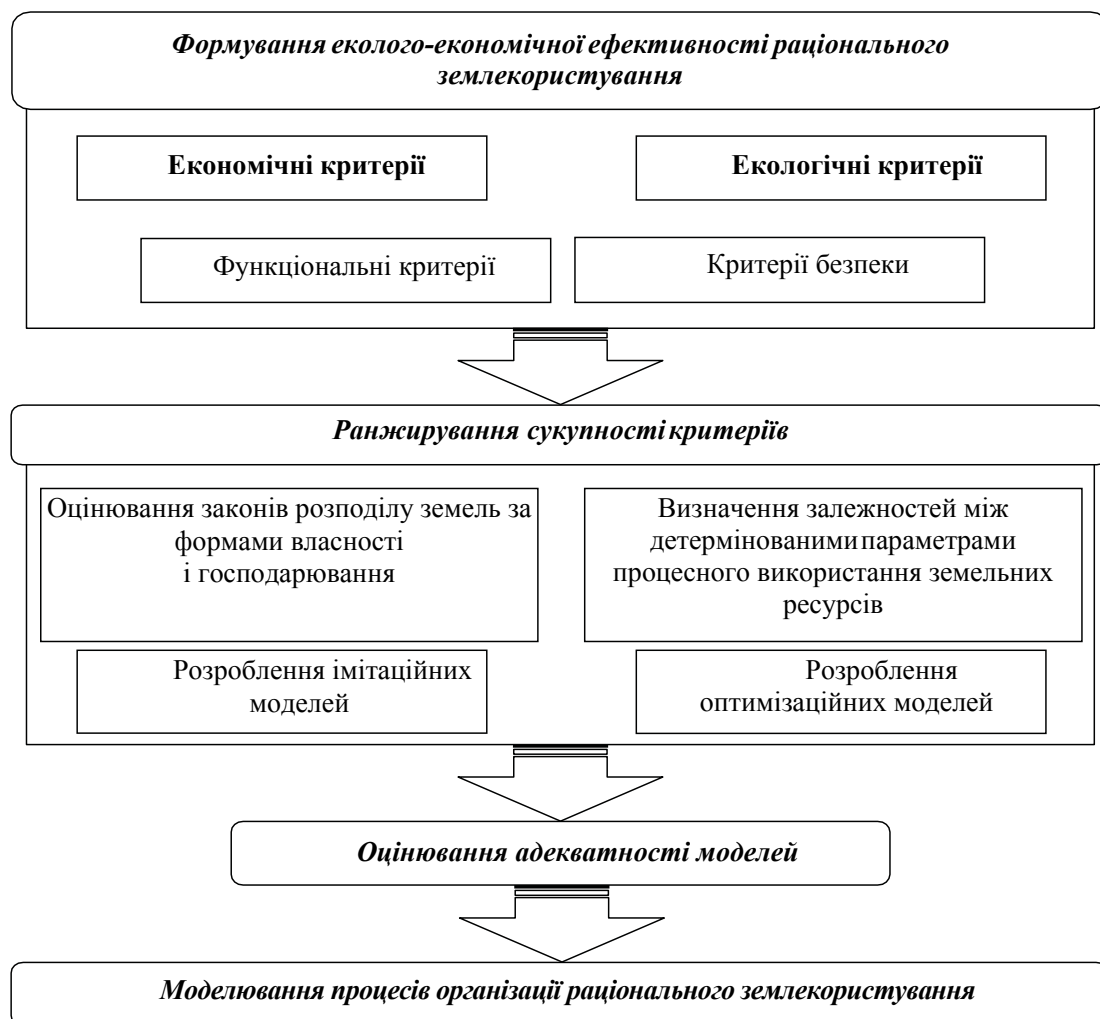

Рис. 1. Формування критеріїв еколого-економічної ефективності збалансованого землекористування в сільському господарстві

вання основних показників, необхідних для реалізації запропонованого нами методичного підходу, використовується інформація за трирічний період з метою мінімізації впливу природних чинників та ринкової кон'юнктури.

На другому етапі розраховуються запропоновані нами показники ефективності. Матриця за абсолютними показниками ефективності використання земель формується за результатами розрахунку оціночних критеріїв за групами економічних та екологічних параметрів відповідно до кожного з розглянутих альтернативних варіантів. Слід зауважити про відсутність обмеження як у частині кількості розглянутих альтернатив, так і за кількістю задіяних оціночних критеріїв. Рішення отриманої матриці передбачає усунення відмінності розмірностей наведених параметрів, тобто переведення їх у безрозмірну форму.

У сучасних умовах сільськогосподарського виробництва для ефективного оцінювання управління землями сільськогосподарського призначення виникла необхідність в інтегральному показнику, який зможе відображати ефективність використання землі як в аспекті реалізації ґрунтового потенціалу, так і її ринкової вартості. З огляду на це, для оцінювання ефективності управління сільськогосподарськими угіддями запропоновано інтегральний показник.

Інтегральний показник ефективності управління сільськогосподарськими угіддями і показники екологічної та економічної ефективності, що є його складовими елементами, дають змогу повною мірою відобразити еколого-економічну ефективність управління земельними ресурсами.

Висновки з цього дослідження. Розглянувши різні методи розрахунку ефективності сільськогосподарського землекористування, сформовано комплекс еколого-економічних показників, що застосовуються для оцінювання ефективності використання земельних ресурсів в сільському господарстві та їх управління. Основу інтегральної оцінки становить інтегральний показник, що враховує систему еколого-економічних параметрів. Це дає змогу органам державної та місцевої влади, суб'єктам господарювання приймати належні управлінські рішення й забезпечувати збалансоване землекористування. Загалом, апробація запропонованого нами інтегрального показника ефективності управління земельними ресурсами в сільському господарстві свідчить про актуальність їх використання на практиці, оскільки дає можливість державним органам влади, а також суб'єктам господарювання та інвесторам приймати адекватні управлінські рішення і підвищувати ефективність використання землі сільськогосподарськими товаровиробниками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богатирчук-Кривко С.К. Формування критеріїв еколого-економічної ефективності раціонального землекористування в сільському господарстві / С.К. Богатирчук-Кривко // Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 1–3 липня, 2014 р.). – К.: ДІА, 2014. – С. 15–18.
2. Головин А.А. Оценка эффективности управления земельными ресурсами Центрально-Чернозёмного региона / А.А. Головин, И.И. Курасова // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2014. – № 5. – С. 20–24.
3. Овчинникова Н.Г. Разработка социо-эколого-экономического механизма совершенствования методов использования земельных ресурсов: [монография] / Н.Г. Овчинникова. – М.: Вузовская книга, 2011. – 175 с.
4. Стадник А.П. Формування критеріїв та показників для еколого-економічного оцінювання сільськогосподарського землекористування / А.П. Стадник, В.В. Лукіша // Агроекологічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 5–12.
5. Третяк Н.А. Підходи до оцінки ефективності управління земельними ресурсами та землекористуванням / Н.А. Третяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2013. – № 1–2. – С. 136–146.
6. Шкуратов О.І. Оцінка земель в процесі організації екологічно орієнтованого сільськогосподарського виробництва / О.І. Шкуратов // АгроСвіт. – 2013. – № 24. – С. 13–17.
7. Юхновський І.Р. Землекористування в Україні: ефективність управління / І.Р. Юхновський, А.М. Третяк // Вісник аграрної науки: – 2005. – № 7. – С. 5–10.